

Sprog og læsning i Århus Kommune

Af læsekonsulent Marianne Holst Nielsen,
Videncenter for Pædagogisk Udvikling, Århus Kommune.

Øget fokus på læsning

Århus Kommune har gennem de seneste 10 år haft skærpet opmærksomhed på læsning. Her, som i resten af landet, gav resultaterne fra PISA-undersøgelsen først i 90'erne grund til et fornyet fokus på området. Derudover har Danmarks Evalueringsinstituts rapport, Læsning i Folkeskolen, og Undervisningsministeriets rapport fra Udvalget til forberedelse af en national handlingsplan for læsning været med til at sætte en dagsorden for arbejdet med en mere målrettet og samlet indsats i Århus Kommune.

Det har, set i lyset af de nationale læseundersøgelser, været klart, at en langt bredere indsats på området er nødvendig. Her tænkes på indsatser for både gode og svage læsere i skolen, men også på nødvendigheden af fokus på børns sprog- og skriftsprogsstimulering i førskolealderen samt at se børns og unges sprog- og læseudvikling i et sammenhængende forløb fra 0 - 18 år.

Handlingsplan for sprog og læsning

Som resultat af den øgede opmærksomhed og indsats på området udsendte Århus Kommune før sommerferien en Handlingsplan for sprog og læsning. Handlingsplanen beskriver en målrettet og sammenhængende indsats for sprog og læsning for de 0 - 18 årige, der skal udmøntes i et samarbejde på tværs af sundhedsplejen, dagtilbud, skoler og SFO, fritids- og ungdomsskoletilbud. Børn og Unge i Århus Kommune har en overordnet Udviklingsplan, der beskriver en række strategier og budgetmål. Handlingsplanen for Sprog og Læsning indgår i realiseringen af budgetmålet Læring og udvikling^a. Den overordnede strategi for Læring og udvikling er, at Børn og Unge vil udvikle

og implementere en fælles læringsforståelse, som en forpligtende ramme for alle medarbejdere i arbejdet med børnene, de unge og deres forældre. Udvikling og implementering af den fælles læringsforståelse er koblet til indsatsområdet sprog og læsning.

Handlingsplanen knytter på den måde indsatsen for sprog og læsning med den fælles læringsforståelse i Århus Kommune.

Det overordnede mål for sprog og læsning er defineret i Handlingsplanen som:

At alle børn og unge udvikler sprog og læsefærdigheder, der gør dem i stand til aktivt at anvende deres sprog og læsning til personlig udvikling, uddannelse og aktiv deltagelse i samfundslivet.

I tilknytning til dette overordnede mål er opsat 3 delmål, der uddybes i følgende kapitler i handlingsplanen:

- Kompetenceudvikling
- Den tidlige indsats - sprog og skriftsprogsstimulering (0 - 6 år)
- Den fortsatte indsats for læsning i skole (herunder SFO), fritids- og ungdomsskoletilbud

Officiel start på indsatsen i praksis

I den første uge af september inviterede Videncenter for Pædagogisk Udvikling, Børn og Unge i Århus Kommune til Kick off Konference om sprog og læsning. Hermed markerede man den officielle start på indsatsområdet sprog og læsning fra 0 - 18 år, som den er beskrevet i handlingsplanen.

Konferencen henvendte sig til fagpersoner og ledere fra 0 - 18 års området, dvs. repræsentanter fra sundhedsplejen, dagtilbud, skole/SFO, FU-området samt

områdechefer og konsulenter fra Børn og Unges forskellige videncentre.

Fordelt over de 3 dage oplevede godt 900 deltagere et spændende og righoldigt program, spækket med faglige oplæg, der på forskellig vis kunne inspirere til det videre arbejde i praksis.

Oplæg med relevans for praksis

Konferencens hovedtaler var Bente E. Hagtvet, professor ved Institut for Specialpædagogik ved Universitetet i Oslo. Hendes oplæg hver formiddag bar overskriften: "At løfte sproget i hele uddannelsesforløbet" og skulle fungere som en paraply for dagens samlede indhold. Se artikel.

Desuden var der oplæg ved pædagogisk chef Inger Thyrrø Sørensen, der satte fokusområdet i relation til den overordnede læringsforståelse i Århus Kommune.

Hver deltager kunne efter frokost vælge 2 ud af 11 valgfrie oplæg. Oplæggene var tilrettelagt, så alle faggrupper havde mulighed for at høre noget, der var relevant i forhold til deres daglige arbejdsområder. Flere oplægsholdere skal i løbet af efteråret være undervisere på kurser for forskellige faggrupper i forbindelse med den kompetenceudvikling, der er beskrevet i Handlingsplanen. Dette gælder f.eks. lektor Anders Bech Thøgersen fra CVU Sønderjylland, der holdt oplæg om lektiehjælp i SFO og senere på efteråret, sammen med kolleger fra CVU Sønderjylland, gennemfører kurser for SFO personale om samme emne.

For de fagpersoner, der arbejder med unge i skoler og FU-området, var der oplæg ved Ditte Laursen, medieforsker ved Statsbiblioteket i Århus. Hun kunne fortælle om sin forskning i unges sms-sprog og hvordan hun mener denne

kompetence kan bruges konstruktivt ind i en undervisningsammenhæng.

Lektor Gurli Bjørn Iversen fra JCVU und-erstregede i sit oplæg, Fagenes læsning, betydningen af, at læsning er en opgave i alle fag i skolen og dermed ikke kun for dansklæreren, hvilket understøttede Bente E. Hagtvets oplæg.

Uddannelsesleder og lektor i dansk og dansk som andetsprog Lis Madsen fra N. Zahles Seminarium holdt oplæg om und-ervisning af tosprogede elever og også hun kommer senere på efteråret til Århus for at holde endnu et oplæg.

Lisbeth Kühn læremiddelkonsulent, Pædagogisk Mediecenter, Odense fortalte om sine erfaringer med, hvordan it kan inddrages i undervisningen – og hvordan læreren organiserer dette arbejde.

Susanne Aabrandt formidlede sin viden om læsestile, som drager nytte af forsk-ningen om de mange intelligenser i sin tilgang til læseundervisning. Mange del-tagere havde vist interesse for at deltage i dette oplæg, der i høj grad også kom med konkrete anvisninger på, hvordan man omsætter denne viden til praksis. På dagtilbudsområdet kom bl.a. coach og selvstændig konsulent Trine Mors med sine bud på, hvordan man skaber et sprogstimulerende miljø i daginstituti-oner. Tosprogs konsulent og læsekon-sulent fra Horsens Kommune Lisbeth Glerup og Christina Tagmose fokuserede i deres oplæg på tosprogede børn og deres læseudvikling.

Dorthe Bleses, centerleder fra Sydd-ansk Universitet, gennemgik på sit oplæg materialet bag og til den nye 3 års screening, som hun har udarbejdet for Familie- og Forbrugministeriet. Dagtilbudsområdet afholder senere på efteråret cafemøder for de kommende sprogvejledere med Dorthe Bleses.

Det fremadrettede arbejde

Afslutningsvis mødtes alle skoledistrikter i cafégrupper og drøftede dagens udbytte og perspektiverede det til det fremadret-tede arbejde i praksis.

Dagen sluttede med en samlet afrunding ved Inger Thyrré Sørensen.

Der var en udtalt tilfredshed med dagens samlede udbytte hos deltagerne, hvilket nu forhåbentlig vil sætte sig tydelige spor i det fremadrettede arbejde med børn og unges læsning i hele Århus Kom-mune.

Bente E. Hagtvæt:

"At løfte sproget i hele uddannelsesfor-løbet"

Af kommunikationsmedarbejder Jan Tøibner, Børn og Unge, Århus Kommune. Professor Bente E. Hagtvæt fra Univer-sitetet i Oslo lagde i sit foredrag ud med at rose Børn og Unges handlingsplan for sprog og læsning. Hun kaldte handling-splanen for ambitiøs, og hun ser det som den helt rigtige satsning, at planen om-fatter alle fagpersoner i Århus Kommune, der har med børn og unge i alderen 0 til 18 år at gøre.

Hun nævnte, at der sikkert vil være lærere, som har svært ved at anerkende, at sprog og læsning skal indgå i alle fag i skolen, når der nu også er så mange andre fag og områder, der er vigtige. Til det sagde hun:

– Børnenes matematiske evner, deres sociale færdigheder, udviklingen af deres motorik osv. er vigtige kompetencer, men de/ disse kompetencer styrkes netop gennem sproget. Sproget påvirker hele mennesket, det er et redskab til at fortolke tingene, omsætte koder osv. Men sproget kan også begrænse den enkelte, hvis man har et dårligt sprog. Derfor er jeg glad for, at Århus Kommunes projekt er en gigantisk satsning på at samle hele "holdet", der har med de 0 til 18-årige at gøre.

Fokus på overgange

Udover at handlingsplanen omfatter hele spektret fra 0 til 18 år, fremhævede Bente E. Hagtvæt, at handlingsplanen har så stor fokus på overgangene:

– Det er så utroligt vigtigt, at der er faste procedurer ved overlevering af viden om barnets sproglige udvikling fra vuggestue til børnehave, fra børnehave til skole og fra skole til fritid.

Hun påpegede også det væsentlige i, at handlingsplanen styrker tværfagligheden i Børn og Unge.

– Den strategiske satsning i handling-splanen på alle fagområderne og på tværfaglighed lægger op til en meget spændende diskussion. Det handler om, at alle fagpersoner – og altså også sund-hedsplejersken og SFO-pædagogen – skal have fokus på sprog og læsning.

Efter disse indledende ord om handlings-planen fremlagde Bente E. Hagtvæt en række problemstillinger/udfordringer, som er vigtige at have med sig, når man skal arbejde for at styrke børns sprog og læring. Først tog hun fat i den vanskelige disciplin at lave undervisningsdifferen-tiering:

– Det er vigtigt at sætte ind med en tidlig differentiering, og den skal bygge videre på barnets faglige bagage. Men det betyder ikke, at man skal differentiere på 28 forskellige måder, når der er 28 børn i klassen. I praksis er der typisk tre hovedgrupper, som man kan planlægge sin differentiering ud fra. Der er 'løberne', som drøner derudaf, og som er meget selvkørende. Så er der 'gængerne', som har brug for noget/nogen hjælp, og så er der 'kæmperne', der har brug for meget hjælp. Men selvfølgelig er det nødvendigt at nuancere inden for disse grupper.

Udfordringer i tiden

Bente E. Hagtvæt ser fire tendenser i tiden, som er en udfordring i arbejdet med børn og unges sproglige udvikling:

- Norske og danske børn trives i skolen, men er faglige Underyder – det vil sige, de ikke yder godt nok i læringssituationerne
- Der er en kønsbalance i præstation-erne, som betyder, at drengene er svagere end pigerne generelt
- De tosprogede har svage sprog- og læsefærdigheder
- Skolen bidrager ikke i tilstrækkelig grad til at udjævne sociale forskelle.
-

– Disse tendenser gør, at vi skal sætte ind tidligere med en intensiv indsats. Derfor er det godt, at der i de pædagogiske læreplaner for dagtilbud i Århus Kom-munen står, at "ophold i dagtilbuddet skal bidrage til, at børns læring under-støttes", og senere "... planerne skal indeholde mål for, hvilke kompetencer, barnet skal nå" og i forhold til den sær-lige indsats, at der skal være "læringsmål, metoder og aktiviteter i forhold til børn med særlige behov".

Den norske sprogprofessor gjorde op-mærksom på, at evaluering, som også spiller en fremtrædende rolle i læring-splanerne, ikke fylder meget i praksis i den norske og danske skoleverden:

- Vi har ikke stor tradition for løbende evaluering. Men evaluering er vigtig, for det giver mulighed for at se effekten af det, vi gør, mens vi gør det, og det kan også være med til at løfte den professionelle anseelse, at vi dokumenterer vores resultater. Evaluering kan tage forbi lang tid, men der findes måder at gøre det på, som ikke er så tidskrævende.

Tidlig indsats er nødvendig

Et gennemgående tema i Bente E. Hagtvets foredrag var nødvendigheden af at satse tidligt med sprogindsatsen. Hun sagde bl.a.:

- Hvis vi ikke satser tidligt, opdages et 'risikobarn' sent, og hvis vi bare venter og ser - selv efter at risikoen er afdækket, så vil det, der i starten var små risikotegn, blive til store forsinkelser i udviklingen senere. Det vil igen give barnet nogle emotionelle belastninger/emotionelle overbygninger på problemerne, som vanskeliggør de pædagogiske tiltag. En mangelfuld tidlig stimulering kan medføre en problematisk udvikling hos barnet - emotionelt, sansemæssigt og intellektuelt. Det er ikke for sent at gribe ind senere, men det bliver sværere, og resultatet bliver dårligere.

Derfor skal man ifølge Bente E. Hagtvæt så tidligt som muligt nå ind til det enkelte barns interesser og motivere det til at lære. Man skal give barnet 'skolesucces', og når der er tegn på risiko, skal man sætte ind med en tidlig intervention. En tidlig, intensiv indsats kan modvirke negative udviklingsbetingelser.

Læring og omsorg er ikke modsætninger

Bente E. Hagtvæt gennemgik nogle af resultaterne i en række forskningsprojekter, bl.a. det såkaldte 'Head Start-projekt', som viser, at hvis man sætter tidligt ind med en forstærket indsats i de pædagogiske tilbud, vil der være en række positive effekter, som fx:

- En langsigtet effekt, som er større end den kortsigtede
- Der vil være mindre behov for specialundervisning
- Mindre asocial adfærd
- Bedre testresultater
- Større chance for, at den unge fuldfører den obligatoriske undervisning.

Nordiske undersøgelser viser bl.a., at:

- God sprogstimulering i førskolealderen giver børnene bedre læse- og skrivefærdigheder
- Børn med et dårligt udgangspunkt

profiterer mest af en intensiv satsning

- Læsevanskeligheder cementeres efter 3. klasse

En tidlig indsats har en god og langsigtet effekt ifølge Bente E. Hagtvæt, fordi det giver barnet nogle 'mestringserfaringer', som giver det selvtillid og bidrager til at skabe en positiv identitetsdannelse. Dermed tog hun afstand fra det såkaldte Danlæs-projekt, som bl.a. hævder, at en tidlig læseindsats kun har kortvarig virkning/ser ud til at klinge af i 3. og 4. klasse. Hun sagde:

- Der er mange undersøgelser, der viser, at effekten af en tidlig indsats på området ikke klinger hurtigt af - tværtimod. Så udfordringerne for pædagogerne er at erkende, at læring og omsorg ikke står i et modsætningsforhold. De skal bruge legen som et pædagogisk virkemiddel i indsatsen - i samarbejde med lærerne. Og lærerne har en udfordring i at forene de nye krav om øget fokus på læring med en procesorienteret satsning - i stedet for at træne eleverne med henblik på at opnå høje testresultater.